

1 BEVEZETÉS

Valahol távol, a nagy erdőkön túl van egy elhagyott, névtelen vidék, ahol csak medvék, farkasok és hiúzok élnek, s ahol a felkerekedett nép tetszés szerint megtelepedhet, hazát építhet – szól az Erdélybe vándorolt szászok egyik, ha úgy tetszik, eredetmondája.¹

S ők tényleg hazára leltek, bár ehhez meg kellett vívni nemcsak a medvékkel és farkasokkal, hanem az erdőkkel, a hegyekkel, sőt sokszor a be-betörő ellenséges népekkel is. László Gyula mutatott rá, hogy a szászok által megszállt erdélyi részek tulajdonképpen a késői vaskortól kezdve lakatlan vidékek voltak. Ezeket a területeket a honfoglaló magyarok is kihagyták, így a „telepes szászság” beilleszkedett „Erdély erős védővonalába.”² A határterületek lakossága viszont mindig ki volt téve az ellenséges támadásoknak.

A XII-XIII. században megtelepedő szászság nemcsak nyelvében és szokásaiban tért el a környező vidék népességétől, hanem – a magyar királytól kapott kiváltságai révén – sajátos önkormányzatával is. A Szászok Földje évszázadokig „állam az államban” illeszkedett Magyarországhoz, illetve Erdélyhez. Ezért is beszélhetünk külön gazdaság-, illetve erdészettörténetéről. Miközben tehát egyik oldalról igaz az (amit egyébként éppen a németek állapítottak meg a magyarokkal kapcsolatban), hogy a fák, az erdő nem ismer nemzetiséget,³ a másik oldalon az erdőgazdálkodás sajátos nemzeti közegben, sőt a Szászföld esetében részben elütő jogi feltételek között történik. Tehát önálló vizsgálat tárgya is lehet.

A szászok erdészettörténetüket, benne erdőgazdasági eredményeiket már a XIX. század végén kezdték feltárni, a nyilvánosság elé vinni. Így BINDER József Nagyszeben,⁴ míg ZAMINER Ede Brassó⁵ erdőgazdálkodásával ismertette meg a város és tágabban az ország, továbbá a német nyelvterület közönségét. Hozzájuk csatlakozott a két világháború közötti időben Otto WITTING, aki elsősorban a Barcaság erdészettörténetével foglalkozott.⁶ Mindannyian gyakorló erdészek is voltak, az adott területen dolgoztak, ezért a történelmi adatokon kívül a korabeli megfigyeléseiket, tapasztalataikat is közzétették. Magyar nyelven a századfordulón DORNER Béla⁷ a szászok mezőgazdálkodásához kapcsolódva tért ki néhány erdészettörténeti vonatkozásra is. A felsoroltakból kitűnik, hogy az erdélyi szászok az erdészettörténet-írás

szempontjából is megkülönböztetett, úttörő szerepet játszottak Erdély történetében.

Jelen vizsgáldás során a történeti Szászföldet az 1876-ban kialakult megyerendszer kereteiben értelmezzük. Így Szeben, Nagy-Küküllő és Brassó vármegyéket, illetve az ottani szabad királyi városokat. Földrajzilag ezen területtel függ össze Fogaras megye is, ahol a szászságnak szintén volt érdekeltsége; a XVIII. század közepétől Fogaras vidékét zálogként birtokolták, míg a XIX-XX. század fordulóján az egykori töröcsvári uradalom erdei még mindig Brassó gazdagságát emelték. Ezért célszerű Fogarast is ebben a könyvben áttekinteni.⁸ A földrajzilag távolabb, Észak-Erdélyben található egykori Beszterce vidéke szintén itt szerepel, sőt a felsorolásokban mindig előre vesszük. Nem azért, mert a történettudományban vita tárgyát képező⁹ elsőbbsége, a legelső erdélyi szász településeket (Radna-) Beszterce vidékére tevő elméletet fogadnánk el, hanem mert egy korábbi feldolgozásunkban a Naszód-vidéki erdőkkel már foglalkoztunk.¹⁰ Ezekhez pedig részben kapcsolódik Beszterce, így a szászok erdőgazdálkodása. Tehát a térségi folyamatosságot akarjuk fenntartani. Külön bemutatjuk a városok erdészetének szerepét, illetve a szászok legjelentősebb közös vagyonának, a szász hétbírák erdejének gazdasági viszonyait. Bár népi-nemzetiségi szempontból a hétfalusi csángók elütnek a szászoktól, Hétfalu erdőgazdálkodását mégis itt tárgyaljuk. Az ottani erdők története ugyanis elválaszthatatlan a brassóiaktól.

A szászok ekével, a nevezetes „Rodepflug”-gal érkeztek új hazájukba. Évszázadokon át harcoltak az erdőkkel, majd a kiirtott területeken felverődő sarjakkal, cserjékkel. Az erdőben nem is a „Wald”-ot látták, hanem a „Busch”-t, amit ők „Bäsch”-nek mondtak. A XIX. századra azonban a „Bäsch” már nem meghódítandó területet jelentett, hanem az beleilleszkedett a szász gazdálkodás rendjébe. Így az erdővel foglalkozó „Bäschferschtner” (Förster) sem „fafinác”-ként (miként a szomszédban, a székelyek mondták¹¹), legfeljebb megtúrt emberként élt közöttük, hanem a társadalom fontos, elismert tagjaként. (Aminek természetesen nem mond ellent a helyenkénti ellentétek példája.) Jelen könyvünk ezen megbecsült szászföldi erdészek tevékenységéről szól.